

Spis treści

Przedmowa	XXVII
1. Proces starzenia się ludności Polski – o wyłaniających się wyzwaniach zdrowotnych, społecznych, gospodarczych i politycznych – Piotr Szukalski	1
Wprowadzenie	1
Przyczyny starzenia się ludności	2
Specyfika przebiegu starzenia się ludności	6
Wyzwania społeczne, polityczne i gospodarcze	8
Wyzwania dla sfery zdrowia publicznego	11
2. Senior w polskim porządku prawnym – Patrycja Potejko	15
Definicja terminu „osoba starsza”	16
Senior na gruncie prawa cywilnego	17
Zdolność do czynności prawnych	17
Ubezłasnowolnienie	19
Wady oświadczenia woli	24
Pełnomocnictwo	26
Testament	27
Umowa darowizny	29
Dożywocie	32
Obowiązek alimentacyjny	34
Senior w postępowaniu cywilnym	35
Senior na gruncie prawa karnego	36
Senior jako świadek w postępowaniu karnym i cywilnym	43
3. Zjawisko starzenia	47
Teorie ewolucyjne – <i>Dominika Włoch-Salamon</i>	47
Teorie komórkowe – <i>Grzegorz Tylko</i>	57
4. Choroby naczyńiowe ośrodkowego układu nerwowego u osób starszych – Adam Kobayashi	75
Epidemiologia	75
Etiopatogeneza	76
Definicja i kryteria diagnostyczne	80
Badania i metody diagnostyczne	81
Tomografia komputerowa	81
Rezonans magnetyczny	83

Angiografia	85
Inne metody diagnostyczne	85
Diagnostyka różnicowa	86
Leczenie.	87
Profilaktyka pierwotna.	87
Leczenie ostrej fazy udaru mózgu	88
Leczenie udaru niedokrwienego mózgu	89
Leczenie udaru krwotocznego	93
Leczenie krwotoku podpajęczynówkowego	93
Profilaktyka wtórna udaru mózgu	93
Rehabilitacja.	94
5. Nowotwory układu nerwowego w wieku podeszłym – Jacek Kunicki,	
<i>Tomasz Mandat</i>	97
Epidemiologia	97
Etiopatogeneza.	100
Definicja i kryteria rozpoznania	101
Badania i metody diagnostyczne.	101
Diagnostyka różnicowa	104
Leczenie.	105
Glejaki (glejak wielopostaciowy)	106
Oponiaki	108
Gruczolaki przysadki mózgowej	110
Nowotwory kąta mostowo-mózdkowego (osłoniaki nerwu VIII)	110
Nowotwory kanału kręgowego	111
Nowotwory wtórne – przerzutowe	111
6. Infekcje układu nerwowego u osób starszych – Joanna Zajkowska,	
<i>Agata Czarnowska</i>	117
Epidemiologia	117
Etiopatogeneza	117
Definicja i kryteria rozpoznania	118
Objawy kliniczne infekcji ośrodkowego układu nerwowego	118
Zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych	121
Bakteryjne zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych	122
Wirusowe zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych	124
Grzybicze zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych	125
Nowotworowe zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych	125
Zapalenie mózgu	125
Kleszczowe zapalenie mózgu	126
Opryszczkowe zapalenie mózgu	127
Zapalenie mózdzku i pnia mózgu	128
Zapalenie rdzenia kręgowego.	129
Ropień/ropniak	129
Ropień mózgu	129

Zapalenie kręgosłupa i tkanek przykręgosłupowych	130
Zapalenie obwodowego układu nerwowego	132
Badania i metody diagnostyczne neuroinfekcji.	134
Badanie PMR	134
Neuroobrazowanie	136
Diagnostyka różnicowa	137
Leczenie.	138
Leczenie ropnia mózgu/kręgosłupa.	139
7. Autoimmunologiczne zapalenia mózgu u osób starszych – Robert Bonek	141
Zapalenie mózgu z obecnością przeciwciał przeciwko receptorom NMDA (ang. <i>N-methyl-D-aspartate</i> ; kwas N-metylo-D-asparaginowy)	143
Epidemiologia.	143
Patogeneza i obraz patologiczny	144
Kryteria diagnostyczne.	144
Obraz kliniczny.	145
Badania diagnostyczne.	146
Diagnostyka różnicowa	147
Leczenie	148
Limbiczne zapalenie mózgu	148
Patofizjologia – receptory i przeciwciała	148
Epidemiologia.	149
Kryteria diagnostyczne.	150
Objawy kliniczne	150
Badania diagnostyczne.	151
Diagnostyka różnicowa	153
Leczenie	154
Limbiczne zapalenie mózgu z przeciwciałami przeciwko kinazie adenylanowej 5.	154
Definicja	154
Epidemiologia	154
Patogeneza i obraz patologiczny	155
Objawy kliniczne i przebieg choroby.	156
Badania diagnostyczne.	156
Diagnostyka różnicowa	156
Leczenie	156
Zapalenie pnia mózgu Bickerstaffa	157
Definicja i status nozologiczny	157
Epidemiologia.	157
Patogeneza i obraz patologiczny	158
Kryteria diagnostyczne.	158
Objawy kliniczne i przebieg choroby.	159
Badania diagnostyczne.	159
Diagnostyka różnicowa	160
Leczenie	160

8. Stwardnienie rozsiane u osób starszych – Ewa Krzystanek	165
Epidemiologia	165
Etiopatogeneza i objawy	166
Definicja i kryteria rozpoznania	168
Badania i metody diagnostyczne	172
Diagnostyka różnicowa	175
Leczenie.	178
9. Bóle głowy u osób starszych – Izabela Domitrz	183
Epidemiologia	183
Etiopatogeneza.	183
Definicja i kryteria rozpoznania	184
Diagnostyka różnicowa bólów głowy	185
Migrena	185
Ból głowy typu napięciowego	188
Śródsenny ból głowy	190
Neuralgia trójdzielna.	191
Olbrzymiokomórkowe zapalenie tętnicy skroniowej	192
Ból głowy w przemijających napadach niedokrwiennych mózgu	193
Ból głowy w dokonanym udarze niedokrwiennym	194
Ból głowy w krwotocznym udarze mózgu	195
Ból głowy w krwotoku podpajęczynówkowym	196
Pourazowe bóle głowy	196
Guz mózgu	197
Choroby oczu	197
Metaboliczne bóle głowy	198
Bóle głowy związane z różnymi substancjami egzogennymi	198
Sercowy ból głowy	199
Leczenie.	200
10. Jak diagnozować i leczyć napady padaczkowe oraz padaczkę u osób starszych – Joanna Jędrzejczak	203
Wprowadzenie	203
Epidemiologia rozpowszechnienia napadów i padaczki u osób starszych.	204
Definicja padaczki i kryteria diagnozy	204
Etiopatogeneza padaczki u osób starszych	206
Choroby naczyniowo-mózgowe	206
Choroby małych naczyń i mikronaczyń	208
Inne choroby naczyniowo-mózgowe	208
Wpływ trombolizy na napady	208
Padaczka i późniejszy rozwój chorób naczyniowo-mózgowych	210
Padaczka związana z otępieniem.	212
Padaczka o podłożu immunologicznym	214
Badania i metody diagnostyczne.	215
Obraz kliniczny napadów	215

Diagnostyka różnicowa	216
Badania diagnostyczne	222
Badania neuroobrazujące	225
Leczenie	228
Optymalna jakość życia	233
Opieka zespołowa	234
Uwzględnienie chorób współistniejących	235
Podsumowanie	236

11. Choroba Alzheimerera i inne otępienia w starszym wieku

– Agnieszka Gorzkowska, Aleksandra Klimkowicz-Mrowiec	241
Otępienie	241
Choroba Alzheimerera	245
Epidemiologia	245
Etiopatogeneza i czynniki ryzyka	245
Definicja i kryteria rozpoznania	247
Badania i metody diagnostyczne	254
Diagnostyka różnicowa	255
Leczenie	257
Otępienie naczyniopochodne	259
Epidemiologia	259
Etiopatogeneza i czynniki ryzyka	259
Definicja i kryteria rozpoznania	260
Diagnostyka	261
Diagnostyka różnicowa	263
Leczenie	263
Otępienie czołowo-skroniowe	264
Epidemiologia	265
Etiopatogeneza	265
Kryteria rozpoznania	265
Diagnostyka i diagnostyka różnicowa	266
Leczenie	269
Otępienie ciał Lewy'ego	270
Otępienie z ciałami Lewy'ego	270
Epidemiologia	270
Etiopatogeneza	270
Definicja i kryteria rozpoznania	271
Podstawowe kryteria diagnostyczne	272
Objawy wspierające rozpoznanie	273
Badania i metody diagnostyczne	274
Diagnostyka różnicowa	276
Leczenie	276
Choroba Parkinsona z otępieniem	278
Epidemiologia	278
Etiopatogeneza	278
Definicja i kryteria rozpoznania	279

Badania i metody diagnostyczne	279
Diagnostyka różnicowa	279
Leczenie	280
Łagodne zaburzenia poznawcze	280
Definicja i epidemiologia	280
Etiopatogeneza	281
Diagnostyka	281
Leczenie	281

12. Choroby pozapiramidowe w starszym wieku

– Aleksandra Klimkowicz-Mrowiec, Agnieszka Gorzkowska.	287
Łagodne objawy parkinsonowskie	287
Epidemiologia.	287
Etiopatogeneza	287
Definicja i kryteria rozpoznania	288
Badania i metody diagnostyczne	289
Diagnostyka różnicowa	289
Leczenie	290
Choroba Parkinsona.	290
Epidemiologia.	290
Etiopatogeneza	291
Definicja i kryteria rozpoznania	292
Objawy pozaruchowe w chorobie Parkinsona.	294
Badania i metody diagnostyczne	295
Diagnostyka różnicowa	299
Leczenie	300
Postępujące porażenie nadjądrowe	308
Epidemiologia.	308
Etiopatogeneza	308
Definicja i kryteria rozpoznania	309
Badania i metody diagnostyczne	311
Diagnostyka różnicowa	315
Leczenie	316
Zanik wieloukładowy	316
Epidemiologia.	316
Etiopatogeneza	316
Definicja i kryteria rozpoznania	317
Badania i metody diagnostyczne	320
Diagnostyka różnicowa	323
Leczenie	323
Zwyrodnienie korowo-podstawne.	324
Epidemiologia.	324
Etiopatogeneza	324
Definicja i kryteria rozpoznania	324
Badania i metody diagnostyczne	326
Diagnostyka różnicowa	328
Leczenie	328

Choroba Huntingtona	328
Epidemiologia.	328
Etiopatogeneza	329
Definicja i kryteria rozpoznania	329
Badania i metody diagnostyczne	330
Diagnostyka różnicowa	331
Leczenie	331

13. Choroby nerwowo-mięśniowe u osób starszych – *Marta Banach,*

<i>Justyna Pigońska</i>	337
Wprowadzenie	337
Choroby mięśni	339
Miopatie	339
Miopatie mitochondrialne.	342
Miopatie zapalne	345
Miopatie toksyczne.	349
Miopatie endokrynne	355
Dystrofia miotoniczna	356
Choroby złącza nerwowo-mięśniowego.	362
Miastenia	362
Zespół Lamberta-Eatona (LEMS).	366
Wrodzone zespoły miasteniczne	368
Choroby neuronu ruchowego	369
Stwardnienie zanikowe boczne (ALS)	369
Choroby splotu ramiennego	372
Choroby nerwów obwodowych	378
Zespół cieśni nadgarstka.	379
Polineuropatie	382
Polineuropatie zapalne.	386
Zespół Guillaina-Barrégo-Strohla (GBSS).	386
Przewlekła polineuropatia demielinizacyjna (CIDP).	389
Neuropatia cukrzycowa	391
Neuropatie spowodowane układowym zapaleniem naczyń	395
Obwodowa neuropatia wywołana lekami	402
Podsumowanie.	409

14. Pourazowe uszkodzenia układu nerwowego w wieku

senioralnym – <i>Paweł Sokal</i>	417
Wprowadzenie	417
Urazy czaszkowo-mózgowe w wieku senioralnym.	418
Diagnostyka	418
Urazy czaszkowo-mózgowe.	419
Leczenie operacyjne	422
Leczenie zachowawcze	426
Urazy kręgosłupa	427
Profilaktyka.	432

15. Problemy farmakoterapii w populacji osób starszych – Jarosław Woroń,	
<i>Barbara Gryglewska</i>	437
Wprowadzenie	437
Zmiany farmakokinetyki i farmakodynamiki leków w procesie starzenia.	437
Nieprawidłowości farmakoterapii	439
Efekty kliniczne farmakoterapii jatrogenizacyjnej	440
Interakcje lekowe – czynniki ryzyka i typy interakcji	444
Istotne klinicznie interakcje lekowe	446
Decyzje terapeutyczne u osób starszych – uwarunkowania.	450
16. Zaburzenia neurologiczne indukowane przez leki u osób starszych – Jarosław Woroń	455
Niekorzystny wpływ psychofarmakoterapii na farmakoterapię bólu	456
Polekowe zaburzenia pamięci	458
Bóle głowy indukowane farmakoterapią	459
Charakterystyka polekowego bólu głowy	460
Upadki i zaburzenia chodu indukowane farmakoterapią	461
Leki indukujące neuropatię obwodową	461
Leki indukujące jako działanie niepożądane zaburzenia smaku	462
Indukowane przez leki zaburzenia ruchowe	464
Prodepresyjne działanie farmakoterapii	466
17. Neurorehabilitacja w wieku podeszłym	469
Problemy neurorehabilitacji osób starszych – <i>Iwona Sarzyńska-Długosz</i>	469
Wprowadzenie	469
Neurorehabilitacja osób starszych	470
Upadki.	471
Niedożywienie	474
Zespół pogorszenia wydolności fizycznej wskutek unieruchomienia.	475
Rehabilitacja neuropsychologiczna osób starszych – <i>Alina Borkowska</i>	479
Wprowadzenie	479
Czym jest terapia neuropsychologiczna?	480
Rehabilitacja neuropsychologiczna a nasilenie zmian poznawczych	481
Rehabilitacja neuropsychologiczna w poprawie procesów komunikacji	489
Podstawy skuteczności rehabilitacji neuropsychologicznej	492
18. Problemy logopedyczne wieku podeszłego – Klaudia Kluj-Kozłowska	497
Wprowadzenie	497
Zaburzenia mowy w okresie późnej dorosłości.	498
Zmiany w mowie i komunikacji wynikające z fizjologicznego procesu starzenia się	498
Zmiany w mowie i komunikacji wynikające z chorób neurozwyrodnieniowych	503
Zaburzenia mowy i języka w chorobach naczyniowych	519

Zaburzenia połykania	520
Diagnoza neurologopedyczna	522
Terapia neurologopedyczna pacjenta	525

19. Problemy stomatologiczne w schorzeniach neurologicznych wieku podeszłego – *Hanna Hüpsch-Marzec*. . . . .

Wprowadzenie	531
Zaburzenia wydzielania śliny	531
Halitoza	534
Zespół pieczenia jamy ustnej	537
Bruksizm	539
Niedobór witaminy D – wspólny problem neurologów i stomatologów	545
Zaburzenia smaku w chorobach neurologicznych	547
Zmęczenie w chorobach neurologicznych – wpływ na jamę ustną	549
Choroby neurodegeneracyjne, związki z mikroflorą i chorobami jamy ustnej	550
Komunikowanie się personelu gabinetu stomatologicznego z osobami cierpiącymi na demencję	554
Zapobieganie upadkom w gabinecie stomatologicznym pacjentów obciążonych chorobami neurologicznymi	556

20. Problemy neurologiczne po transplantacji u pacjenta osiągniętego wiek senioralny – *Joanna Musialik* . . . . .

Neurotoksyczność leków immunosupresyjnych	566
Encefalopatia	568
Zespół tylnej odwracalnej encefalopatii	569
Drgawki	571
Neuroinfekcje związane z przeszczepianiem narządów	572
Incydenty mózgowo-naczyniowe	574

21. Aktywność fizyczna w schorzeniach neurologicznych wieku podeszłego – *Jarosław Cholewa, Joanna Cholewa*. . . . .

Rekomendacje AF dla osób starszych	580
AF w stwardnieniu rozsianym (MS)	582
Programowanie AF	582
Podsumowanie	583
AF w zespołach otępiennych	584
Programowanie AF	584
Podsumowanie	586
AF w chorobie Parkinsona (PD)	587
Programowanie AF	587
Podsumowanie	590
AF w migrenie	590
Programowanie AF	591
Podsumowanie	592
AF w udarach mózgu	592

Programowanie AF	593
Podsumowanie	595
Podsumowanie rozdziału	595
22. Opieka paliatywna dla osób starszych – Wojciech Leppert,	
<i>Grzegorz Lorocho, Maria Forycka . . . . .</i>	599
Definicje opieki paliatywnej	599
Opieka paliatywna dla osób starszych – wskazania i kwalifikacja	601
Wielolekowość i polipragmazja	608
Geriatryczna opieka paliatywna	608
Zasady leczenia bólu u osób starszych	610
Przewlekłe nudności i wymioty	618
Zaparcie stolca wywołane opioidami	623
Duszność	628
23. Zaburzenia nastroju i zachowania u osób starszych – Aleksandra Skiba,	
<i>Piotr Gałęcki . . . . .</i>	645
Wprowadzenie	645
Zaburzenia nastroju	645
Zaburzenia afektywne dwubiegunowe w wieku podeszłym	646
Zaburzenia depresyjne w wieku podeszłym	648
Inne zaburzenia psychiczne w grupie osób starszych	652
Zaburzenia zachowania	653
Podsumowanie	654
24. Odwracalne zaburzenia poznawcze późnego wieku	
<i>– Alicja Klich-Rączka, Karolina Piotrowicz . . . . .</i>	657
Wprowadzenie	657
Rozpowszechnienie	659
Ostre odwracalne zaburzenia poznawcze	660
Diagnostyka	661
Patofizjologia	661
Czynniki ryzyka majaczenia	662
Postępowanie i leczenie	663
Przewlekłe odwracalne zaburzenia funkcji poznawczych	664
Zaburzenia funkcji poznawczych w cukrzycy	664
Zaburzenia funkcji poznawczych w chorobach tarczycy	666
Odwracalne zaburzenia poznawcze w chorobach nerek	668
Zaburzenia poznawcze w niewydolności wątroby	670
Zaburzenia funkcji poznawczych w niedoborze witaminy B ₁₂	673
Zaburzenia poznawcze w niedoborze kwasu foliowego	675
Zaburzenia poznawcze w anemii	676
Zaburzenia funkcji poznawczych w niedoborze sodu	676
Choroby układu krążenia a odwracalne zaburzenia poznawcze	677
Zaburzenia funkcji poznawczych w chorobach układu oddechowego	679

25. Śpiączka w wieku podeszłym – Kornelia Kędziora-Kornatowska	685
Wprowadzenie	685
Możliwe przyczyny śpiączki	687
Epidemiologia	688
Kliniczne rozpoznanie śpiączki u osób w wieku podeszłym	688
Diagnostyka – badania dodatkowe	691
Diagnostyka różnicowa	692
Leczenie.	693
Rokowanie	694
26. Zaburzenia snu u osób w starszym wieku – Adam Wichniak, Aleksandra Wierzbicka	697
Wprowadzenie	697
Fizjologia snu	698
Zasady diagnozowania zaburzeń snu	700
Bezsенność	701
Zaburzenia oddychania związane ze snem	706
Hipersomnie pochodzenia ośrodkowego	708
Zaburzenia rytmu okołodobowego snu i czuwania	711
Parasomnie	712
Zaburzenia ruchowe związane ze snem	714
Podsumowanie.	716
27. Zespoły bólowe w wieku senioralnym – Magdalena Kocot-Kępska.	721
Epidemiologia bólu u osób w wieku podeszłym	723
Etiopatogeneza bólu	725
Zmiany zachodzące w procesach nocyciepcji wraz z wiekiem człowieka	727
Kliniczna ocena pacjenta w wieku podeszłym z bólem	728
Zasady leczenia bólu u chorych w wieku podeszłym	731
Metody leczenia bólu u chorych w wieku podeszłym	732
Farmakoterapia	733
Metody niefarmakologiczne	743
28. Drżenie u osób starszych – Klaudia Plinta, Beata Łabuz-Roszak, Aleksandra Klimkowicz-Mrowiec.	747
Wprowadzenie	747
Podział drżenia.	747
Właściwości drżenia.	748
Najczęstsze postacie drżenia	750
Drżenie fizjologiczne.	750
Drżenie samoistne	750
Drżenie ortostatyczne	754
Drżenie w chorobie Parkinsona	754
Drżenie w chorobie Wilsona	756
Drżenie dystoniczne	756

Drżenia neuropatyczne	757
Drżenie mózdkowe	757
Drżenie Holmesa (dawniej śródmózgowe/czerwienne/wzgórzowe)	757
Drżenie podniebienia	758
Drżenie polekowe oraz toksyczne	758

29. Zawroty głowy i zaburzenia równowagi u osób starszych

– Zyta Beata Wojszel, Marta Świętek, Michał Świętek, Łukasz Magnuszewski	763
Epidemiologia	763
Etiopatogeneza	764
Definicja i kryteria rozpoznania	767
Badania i metody diagnostyczne	770
Diagnostyka różnicowa	775
Leczenie	777

30. Upadki osób starszych – Elżbieta Mirek, Magdalena Filip,

Karolina Piotrowicz, Jerzy Gąsowski	785
Epidemiologia	785
Fizjologia równowagi i kontroli posturalnej	786
Starzenie się – równowaga i kontrola posturalna a upadki	789
Przyczyny upadków	791
Czynniki wewnątrzpochodne upadków	791
Czynniki środowiskowe (zewnątrzpochodne) upadków	794
Medyczne uwarunkowania upadków w starości	799
Skutki zdrowotne upadków	803

31. Neurologiczne zespoły paranowotworowe u osób w wieku podeszłym – Joanna Rybacka-Mossakowska, Sławomir Michalak . . . . .

807	807
Epidemiologia	807
Etiopatogeneza	808
Definicja i kryteria rozpoznania	812
Badania i metody diagnostyczne	820
Diagnostyka różnicowa	824
Leczenie	827
Diagnostyka laboratoryjna neurologicznych zespołów paranowotworowych	
– Izabela Gumółka	828
Metoda immunofluorescencji pośredniej (IIFT)	830
Metoda CBA	833
Inne laboratoryjne metody diagnostyczne	837
Dokładnie określone przeciwciała onkoneuralne	838
Częściowo scharakteryzowane przeciwciała onkoneuralne	839

32. Neurologiczne zespoły niedoborowe w wieku podeszłym

– Aleksandra Klimkowicz-Mrowiec, Agnieszka Gorzkowska, Kornelia Kędziora-Kornatowska	845
Wprowadzenie	845

Niedobór witaminy B ₁ (tiaminy)	847	
Niedobór witaminy B ₃ (niacyny, witaminy PP).	849	
Niedobór witaminy B ₆ (pirydoksyny)	850	
Niedobór witaminy B ₉ (kwasu foliowego).	851	
Niedobór witaminy B ₁₂ (kobalaminy)	853	
Niedobór witaminy D	856	
Niedobór witaminy E	858	
Odrębności wieku podeszłego	860	
Skorowidz	863	XXV